

UDC 331.101.262

TRENDS OF ASYMMETRIES AND IMBALANCES IN RURAL DEVELOPMENT

O. Buluy¹, M. Plotnikova¹, O. Prysiashniuk¹, J. Ramanauskas²

Article info

Received
27.01.2020

Accepted
27.02.2020

¹ Zhytomyr
national
agroecological
university
7, blvd Staryi,
Zhytomyr,
10008, Ukraine

² Klaipeda
University,
84, Herkaus
Manto str.
Klaipeda,
92294, Lithuania

E-mail:
obuluy@ukr.net;
mfpplotnikova@gmail.com;
oksana_himich@ukr.net;
juliuss.ramanauskas@gmail.com

Buluy, O., Plotnikova, M., Prysiashniuk, O., Ramanauskas, J. (2020). Trends of asymmetries and imbalances in rural development. Scientific Horizons, 02 (87), 66–74. doi: 10.33249/2663-2144-2020-87-02-66-74.

World experience of rural development proclaims the following directions for regional stimulation: state initiative, unauthorized seizure, development of existing territories, cottage landscaping, etc. The purpose of the study is to identify perspective means for overcoming asymmetries and disparities in the development of territorial communities. The objectives of the study are: 1) Identifying existing asymmetries and disparities in the development of territorial communities; 2) Justifying socioeconomic instruments for achieving the goals of rural development. The research methodology is based on the results of field research conducted by the authors in the rural territories of Ukraine, as well as the experience of rural territories development in the Republic of Lithuania. The study is based on holistic and system-synergetic approaches. National policy's focus on urban development, as a source of budget revenue formation and economic growth, and little attention to rural development have contributed to the emergence of asymmetries and disparities at the regional level. The operation of modern Ukrainian communities is accompanied by problems of rural development, which contributes to the emergence of several structures that contribute to their resolution. The main reasons for people's migration to live in rural areas in Ukraine are retirement age, personal socioeconomic problems, personal beliefs about ecology. The research proves the existence of three basic approaches to defining a community – geographical (understanding the community as a territory), social (community as a set of different relationships), systemic (community as a definition of identity). Activation of communities depends on its leaders, the activities of change agents and the use of modern methods of encouraging their residents to work together and achieve their goals. The community can be involved in ensuring local development through the use of various methods and approaches. In particular, one of the effective methods is creating cooperatives. They have advantages over other forms of organization, first and foremost in a possible grouping of resources needed and flexibility in responding to changes in the environment. The creation of rural communities in Lithuania was initially aimed at solving social problems. Henceforth, they were able to solve economic problems. The results of the comparative evaluation of Lithuanian and Ukrainian rural communities' development are presented. One of the defining directions of ensuring rural socioeconomic development of Ukraine and other countries is forming a new worldview for people. It focuses on ecology, human unity with nature and the enhancement of natural resources potential, as one of the effective mechanisms that can ensure the development of a society. The article will cover the economic and mathematical model of socio-economic processes using the idea «Family homestead».

Key words: community, cooperation, family homestead, family homestead settlements, rural development, social development, social management

ТРЕНДИ АСИМЕТРІЙ ТА ДИСПРОПОРЦІЙ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

О. Г. Булуй¹, М. Ф. Плотнікова¹, О. Ф. Присяжнюк¹, Ю. Раманаускас²

¹ Житомирський національний агроекологічний університет

бульвар Старий, 7, м. Житомир, 10008, Україна

² Клайпедський університет

Геркаус Манто вул., 84, 92294, Клайпеда, Литва

Світова практика розвитку сільських територій декларує такі напрями його регіонального стимулювання: державне ініціювання, самовільне захоплення, розвиток існуючих територій, трансформація дач тощо. Метою дослідження є виявлення перспективних механізмів подолання асиметрій та диспропорцій розвитку територіальних громад. Завданнями дослідження є наступні: 1) виявлення наявних асиметрій та диспропорцій розвитку територіальних громад; 2) обґрунтування соціально-економічних інструментів досягнення цілей розвитку сільських територій. Методика дослідження базується на результатах польових досліджень, що проводились авторами у сільських територіях України, а також досвіді розвитку сільських територій Литовської республіки. В основу дослідження покладено холістичний та системно-синергетичний підходи. Спрямованість загальнодержавної політики на розвиток міст як джерела формування доходів бюджету та економічного зростання і незначна увага сільському розвитку сприяли появі асиметрій та диспропорцій на регіональному рівні. Діяльність сучасних громад України супроводжується проблемами розвитку сільських територій, що сприяє появі низки структур, що сприяють їх вирішенню. Основними причинами переїзду населення для проживання в сільській місцевості в Україні є такі: пенсійний вік, особисті соціально-економічні проблеми, особисті переконання щодо екологізації. Дослідження доводять існування трьох основних підходів до визначення громади – географічний (розуміння громади як території), соціальний (громада як сукупність різних відносин), системний (громада як визначення тотожності). Активізація громад залежить від її лідерів, діяльності агентів змін та застосування сучасних методів стимулювання їх жителів до спільної діяльності та досягнення поставлених цілей. Громада може бути залучена до забезпечення місцевого розвитку шляхом застосування різних методів та підходів. Зокрема, одним із дієвих методів є створення кооперативів. Вони мають переваги перед іншими формами організації, насамперед, у можливостях згрупувати необхідні ресурси та гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища. Створення сільських громад у Литві спочатку мало на меті вирішення соціальних проблем. У подальшому їм стало під силу вирішувати економічні проблеми. Представлено результати порівняльної оцінки розвитку громад сільських територій Литви та України. Одним із визначальних напрямів забезпечення сільського соціально-економічного розвитку України та інших країн є формування нового світогляду людей. Він акцентує увагу на екологізації, єдності людини з природою та примноженні природно-ресурсного потенціалу як одному з дієвих механізмів, що в змозі забезпечити розвиток суспільства. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою економіко-математичної моделі суспільно-економічних процесів через реалізацію ідеї «Родова садиба».

Ключові слова: громада, кооперація, родові поселення, соціальне господарювання, соціальний розвиток, родова садиба.

Вступ

Глобалізаційний характер розвитку суспільних процесів, децентралізація та європейський вибір України, з одного боку, фіксують неготовність держави до адекватну реакцію на зовнішні та внутрішні впливи, а з іншого – як перспективні обумовили потребу активізації людського та більш ефективного використання природного, фінансового,

технологічного, інформаційного капіталу з метою досягнення збалансованого розвитку, формуючи інноваційну модель соціуму. Етапи розвитку суспільства, які охоплюють періоди визначення спеціалізації та розподілу праці, становлення ринків, збільшення кількості службовців порівняно з робітниками, розвиток інформаційного високотехнологічного суспільства тощо. Формування так званої «нової економіки» відбувається на основі двох протилежних

тенденцій: посилення технократичного способу життя та екологізації суспільно-економічних формацій (сталий розвиток, становлення біоекономіки, циклічної економіки тощо).

Асоціювання розвитку суспільства виключно з наростанням обсягів виробництва, нарощування обсягів торгівлі, винайденням нових підходів щодо обробки наявних ресурсів, посилення контролю за цими процесами значною мірою звужує потенціал соціуму до споживчого підходу щодо навколишнього простору. Загальні тенденції глобалізації та інтеграції супроводжуються відсутністю достатнього рівня координації та співпраці між індивідами, окремими соціальними групами, країнами, тоді як одночасно посилюється роль транснаціональних корпорацій, що діють у межах всіх континентів. Наразі ознаками нової економіки визнаються інноваційний шлях розвитку, відкритість економіки, розвиток цифрових технологій, ефективні наука і освіта, раціональне природокористування, соціальна ефективність (Stratehiia, 2015). Посилення обміну практично всіма видами ресурсів (капіталом, інформаційними, технологічними, трудовими, товарами, послугами та іншим), що характеризує відкритість економіки завдяки досягненням науки, не дозволяє повною мірою вирішувати цілі соціально-економічного розвитку. Трансформація світоглядно-ціннісних орієнтирів щодо підходів в управлінні соціально-економічними процесами особливо чітко намітилася у питаннях розвитку сільських територій, зокрема з позиції актуалізації явища децентралізації (Kazmir et al., 2018), а потреба відходу від політичних інтересів зумовлює популяризацію інклюзивного підходу та практику партисипації у суспільстві (Bont et al., 2019; Marivoet et al., 2019). В дослідженнях відмічається неможливість досягнення високого рівня збалансованого розвитку та спроможності без досягнення духовних, культурних та морально-етичних орієнтирів, зокрема підтримуємо думку авторів, що акцентують увагу на трансформації у суспільстві поняття «розвиток» на «підтягування країн, що розвиваються, до рівня розвинених країн» (Dunaev, 2014; Sandal et al., 2019), тоді як ототожнення цих понять є концептуально невірним. Багатогранний характер проблем та полівекторність у їх вирішенні є загальною оцінкою дослідників з позиції подолання наявних

асиметрій та диспропорцій регіонального розвитку (Ermishina et al., 2016; Prysiashniuk et al., 2018). Міждисциплінарний характер питань, що розглядаються, визначають інтерес до них з боку дослідників таких галузей знань як соціально-політична, економічна, освітньо-психологічна, етико-культурологічна та інших (Stanilov et al., 2009; Farkov, 2012). Аналогічною є позиція щодо запровадження технології форсайту як базового підходу до прийняття управлінських рішень у межах локальної економіки (Bilan et al., 2017). Потреба формування відносин державно-приватного партнерства, подолання корупції, широке залучення громадськості до спільного визначення та реалізації стратегічних цілей та завдань розвитку (Figurska, 2014) є загальною думкою кола науковців. Останнє дозволяє більш повно задовольняти потреби населення, активно та гнучко реагувати на необхідні зміни, запроваджувати процесний підхід та індикативне планування, впроваджувати інноваційні технології, громадський контроль та сприяти корисним ініціативам. Диференціація у системно-синергетичних підходах до розуміння сутності розвитку з позиції інноваційності економіки, формування відповідної моделі існування людства (індустріальної, постіндустріальної, сировинної, становлення самоорганізації, общинних, індивідуалістичних цінностей, консерватизму, лібералізму, демократії тощо) характерна для всіх країн світу, а також посилення інформатизації суспільно-економічного простору (Matei et al., 2012). Однак, спільною залишається позиція концентрації ресурсів у містах (переважно вилучення агломераціями ресурсів з локальних економік) та продукування ними відходів, які планується повернути зовнішньому середовищу. Основними чинниками, що визначають рівень урбанізації, виявляються іноземні інвестиції, водночас комплексний підхід до стійкого розвитку значно впливає на використання біоресурсів (Gurskienė et al., 2019). Виходом з наявної ситуації вбачається розвиток креативної соціально-економічної системи, зокрема творчого потенціалу як доміанти формування моральних відносин у суспільстві та перехід від споживацького підходу до людиноцентризму та природоцентризму (розуміння, що людина лише частина природи і має діяти за її законами як єдино можливий напрям виживання людства).

Метою дослідження є виявлення

перспективних механізмів подолання асиметрії та диспропорцій розвитку територіальних громад. *Завданнями дослідження* є наступні: 1) виявлення наявних асиметрій та диспропорцій розвитку територіальних громад; 2) обґрунтування соціально-економічних інструментів досягнення цілей розвитку сільських територій. *Об'єктом дослідження* є теоретичні та практичні основи управління і функціонування розвитком соціально-економічних систем, що забезпечує ріст їх потенціалу на локальному та національному рівнях.

Матеріали та методи

Методика дослідження базується на результатах польових досліджень (у тому числі за допомогою методу неструктурованого інтерв'ю), що проводились авторами у сільських територіях України, зокрема північної та центральної частин у межах Житомирської та Київської областей, а також на досвіді розвитку сільських територій Литовської республіки. Автори також використовували антропологічний системно-інтеграційний підхід, компаративний аналіз та філософську герменевтику. Для дослідження використано теоретичні та емпіричні методи (Kozlova et al., 2015), зокрема адаптовано дослідження з позиції наукового спостереження, а також було опитування на основі методики А. Фернандес (Fernández, 2011) у системі соціального управління. В основу дослідження покладено холистичний та системно-синергетичний підходи як методологічну основу розуміння цілісності, взаємозв'язку та взаємообумовленості всіх процесів у Всесвіті.

Результати досліджень та обговорення

Питання територіального розвитку наразі є в центрі уваги як зарубіжних вчених, так і вітчизняних дослідників, зокрема з позиції виявлення причин, чинників та умов як стрімкого економічного зростання, так і деструкції соціальних зв'язків, нарощування природно-ресурсного потенціалу регіону тощо. Наукова та державотворча диференціація територій знайшли своє відображення у науково-практичній та публіцистичній літературі, нормативно-правових актах та світоглядному підході у формуванні стратегій локального, національного та наднаціонального розвитку. Як класифікаційні ознаки дослідниками пропонуються такі: наближення та віддалення від індустріальних

центрів, рівень концентрації ресурсів на території, наявність технологій, системам інформаційно-ресурсного обміну тощо. К. Станілов і С. Хьорт пропонують таку типологію приміського розвитку: 1) самозахоплення територій; 2) розвиток існуючих сільських населених пунктів (населених пунктів-супутників агломерацій переважно неможливими громадянами, середнім класом і заможними людьми, 3) трансформація дач; 4) будівництво проєктованих заміських поселень; 5) розвиток об'єктів нежитлової інфраструктури (Stanilov et al., 2009). Значна частина жителів Великобританії, США, Норвегії та інших країн живе в невеликих містах (від декількох десятків до декількох тисяч чоловік), (Farkov, 2012). Розвиток технологій, комунікацій, мобільності і скорочення зайнятості в сільському господарстві зменшує розбіжність в умовах проживання в містах і сільській місцевості завдяки просторовій інтеграції і зниженню просторової диференціації, а бажання молоді мати власний будинок робить проживання в сільській місцевості привабливим.

Неоднозначною залишається державна політика, а також підходи та позиція громадянськості щодо виявлення необхідності, набуття статусу мешканця території, сповільнення чи стимулювання системних змін. Однак, всі дослідники однозначні у твердженнях щодо визначення одиниці соціуму, як то є індивід, родина, громада, спроможних як до відтворення власного потенціалу, так і сутнісно-просторової трансформації у контексті еволюціонування. Світовий досвід розвитку сільських територій має таку регіональну специфіку організації і стимулювання: 1) ініційовано та стимульоване державою (КНР, деякі країни Латинської Америки); 2) самовільне захоплення (країни Центральної Азії, Південної Африки, Латинської Америки, Кавказу, Бразилії, деякі балканські країни, наприклад такими є поселення *squatter settlements* (Sridhar, 2007)); 3) організовано з органами місцевого самоврядування (організація родових садіб та родових поселень на теренах пострадянського простору). Визначальним, при цьому, є розуміння та тлумачення категорії «громада» як системоутворюючої одиниці, часто в межах єдиного населеного пункту.

У літературних джерелах наводиться багато визначень поняття громада. Найпростіше з них – визначення громади як форми колективного спілкування, мета якого – допомогти людям

зорієнтуватися, розбудити віру, що кожен може, вміє поліпшити своє життя активною діяльністю, спільною працею, тобто об'єднаними знаннями, вміннями, ресурсами тощо. Діяльність організації суспільної праці громади передбачає три основних аспекти: громада як географічна територія; громада як сукупність різних відносин; громада як визначення тотожності. При визначенні конкретної громади важливо оцінити її межі, складові частини, діяльність, історичний розвиток. Кожна громада є унікальною, і основна мета її функціонування – виявити цю унікальність і розвиватися на її основі. Активність громади залежить від її лідерів, їхнього вміння згуртувати людей, заохочувати до задоволення спільних потреб і сподівань. Поняття громади часто пов'язується з такими цінностями та зв'язками як моральні, релігійні, емоційні, взаємної відповідальності, духовної солідарності тощо. *J. Rawls* зазначає, що «громада розглядається як суспільство, яке у своїй сукупності об'єднує загально релігійну, філософську або моральну доктрину» (*Rawls*, 1999). Відповідно до Словника сучасної литовської мови, громада – це група людей, які об'єдналися (скооперувалися) за місцем проживання або за спільними інтересами, колектив, пов'язаний виробничими та іншими зв'язками. Форми участі сільських громад у процесі прийняття рішень можуть бути різні: організаційні (цивільні групи, групи за інтересами), індивідуальні (голосування, участь в проєктах і програмах), поширення інформації (участь в мітингах, конференціях, наукових публікаціях), пошук інформації (робота з документами, огляд) тощо. Враховуючи зазначене, оцінка ефективності функціонування людства здійснюється як з позиції окремого індивіда, так соціуму (окремої спільноти та суспільства в цілому).

Досвід існування людства в умовах ринкової економіки позначився диференціацією як у межах окремих суспільних прошарків, так і в межах адміністративних утворень виявив посилення асиметрій і диспропорцій, які, значною мірою, обумовлені процесами глобалізації, зростанням ролі та впливу агломерацій. Протилежно спрямований характер людських потоків: з сіл у міста і за межі країни (як приклад, циркуляції трудової міграції до центрів концентрації ресурсів і капіталу – 92 % селян), а також з міст у сільську місцевість зумовлений як економічними, політичними, так і світоглядними причинами

(зокрема, прагнення до екологічно сприятливих умов проживання, забезпечення здорового способу життя, формування основ продовольчої безпеки і саморозвитку, відродження самобутньої культури народу, в тому числі за рахунок сезонного або періодичного переїзду чи зміни місця проживання). При цьому, економічні причини є вирішальним для людей з низьким рівнем доходу. Для людей із середнім і високим рівнем доходу вирішальним виявляється підвищення рівня якості життя, зокрема доступність відпочинку, безпека середовища проживання, умови для дітей (*Williams et al.*, 1990). Якщо економічні причини значною мірою лежать в основі трудової міграції, то основними причинами переїзду в сільську місцевість є такі: 1) вихід на пенсію; 2) особисті або соціально-економічні причини (неможливість облаштуватися в місті, необхідність догляду за хворими або літніми родичами та інші); 3) переконання (неприйняття міста як конгломерату транспортних пробок, смогу, злочинності, стресів, психологічного тиску, нав'язаних цінностей, втоми, інтенсивного ритму життя, комунального монополізму, хвороб, «кам'яних і бетонних джунглів», «щурячого бігу», погіршення стану здоров'я, внутрішнього виснаження, невпевненості в майбутньому як результату, небажання миритися з «детермінованою владою техніки над людиною і суспільством у результаті технічної цивілізації» (*Ermishina*, 2016)), 4) прагнення до кращих умов життя, гармонії з собою і Природою, розуміння цілісності і взаємозв'язку всіх процесів у Всесвіті (*Berdyayev*, 1995). Процеси спустошення землі і нового наповнення сіл характерні як для ЄС, Азії, Америки, так і країн пострадянського простору. Активізація людського потенціалу окреслена механізмами формування нової за своєю суттю моделі життєзабезпечення і господарювання. У той же час, саме сільські території являють собою специфічний простір, що володіє значним просторовими, водними, земельними та іншими ресурсами, об'єктами інфраструктури (зокрема дорогами, мостами, трубопроводами тощо), водночас, залишаючись менш заселеними, ніж міста (*Ramanauskas*, 2007). Причинами переселення до сільської місцевості є вибір мешканців територій: вільний (фінансові можливості, прагнення до природного способу життя представлено заможним населенням, фрілансерами та іншими соціальними групами,

особам з гнучким графіком роботи, можливістю дистанційної або періодичної зайнятості) і вимушений (проживають у місті з фінансових, організаційних, економічних, соціальних та інших причин, наприклад, біженці тощо).

Становлення самодостатньої соціально-економічної системи в умовах сільських територій забезпечується, головним чином, за рахунок соціально-екологічних чинників, що переважно являють собою соціальне господарювання і не є охопленими ані громадським сектором, ані сектором звичайної економіки, спрямованої на отримання прибутку. Соціальне господарювання є орієнтованим, значною мірою, на задоволення потреб, а не на отримання доходу. Воно розвивається за такими чотирма напрямками: 1) соціальний, демократичний (є базою для розвитку ремесел та промислів); 2) зайнятість і соціальна згуртованість / причетність; 3) локальна економіка; 4) загальне соціальне страхування. Все це є основою демократії, відповідає потребам і сподіванням населення, історично орієнтуючись на модель накопичення досвіду. Соціальне господарювання, створене на рівні місцевої громади, є сприятливими з позиції формування партнерства, зокрема з громадським сектором, місцевою владою, профспілками, бізнесом, створило структурну мережу і забезпечило її розвиток.

У науковій літературі пропонується безліч методів, які можуть бути застосовані щодо включення громад для досягнення цілей місцевого розвитку при виконанні проектів різного рівня. Ці методи розкривають різні підходи до участі громад у такій діяльності. Один із них – створення кооперативів. Кооперативи охоплюють більш офіційний розвиток спільно працюючих груп. Вони спрямовані на виконання більш ризикованих практичних соціальних, економічних задумів або проектів з охорони природи (наприклад, відкриття магазину в селі, реалізація проекту з працевлаштування сільського населення тощо). Кооперативи з позиції світоглядного підходу перевершують інші форми організації, коли потрібно згуртування ініціативи і ресурсів членів. Вони створюються для більш зручного забезпечення своїх членів сировиною, матеріалами та іншою продукцією й послугами, в тому числі за рахунок більшої гнучкості, здатності пристосуватися до змінних умов ринку тощо. Досвід України та Литви яскраво ілюструє кооперацію ресурси громади на

вирішенні питань благоустрою, оптимізації середовища проживання, організації культурних, просвітницьких та інших заходів. Наразі сільські громади виступають каталізатором позитивних змін у напрямі виходу із скрутного становища в суспільстві все більшого відчуження. Коли людей не влаштовує сформований порядок, існуючий стан, і вони розуміють, що ніщо, крім їх власних згуртованих зусиль не змінить ситуації сільські громади Литви та України (такими, зокрема, є новостворені об'єднані територіальні громади) починають вирішувати соціальні проблеми. Подальший їх розвиток дозволяє успішно вирішувати і економічні питання. Наразі жителі сільської місцевості самі розвивають багатопланову динамічну економіку, важливу роль в якій відіграє аграрний сектор.

Політика України, заснована на пріоритеті розвитку міст як двигунів економічного зростання, консолідовано визначала сільську місцевість як джерело ресурсів і місцем утилізації й накопичення відходів. Останнє стало однією з причин наявних асиметрій і диспропорцій регіонального розвитку в Україні та світі, що спонукало до зміни пріоритетів (базування на місцевих пріоритетах – *place-based approach*) – сучасної політики вирівнювання Європейського Союзу (*EU Cohesion Policy*) та стратегії зростання США (*smart specialization*), що передбачають запровадження інновацій, структурні зміни в економіці регіону, розвиток науки, освіти та міжрегіонального співробітництва як базису відповідних кластерів.

Протилежні процеси зворотної міграції та реурбанізації соціуму обумовлені системою цінностей, думками про майбутнє, турботою про навколишнє середовище, високим рівнем побутового обслуговування. Основними групами людей-переселенців з міст на сільські території є такі: 1) сільські підприємці, 2) пенсіонери, 3) активісти екологічних рухів (наприклад, мешканці екологічних та родових поселень, ініціатори соціальних проектів, творці креативного середовища, популяризатори неотехнологічних видів діяльності тощо). Найбільш численною є третя група індивідів (понад 80 % загальної чисельності), яку на 90 % складає освічена молодь (середній вік нових поселенців 35 років, з яких 80 % мають вищу освіту, є соціально, економічно та інвестиційно активними). Свій вибір вони обґрунтовують, базуючись на знаннях, досвіді впровадження

інновацій та соціально-екологічних пріоритетах. Схильні до народження дітей та впровадженні соціально-екологічних стартапів, такі молоді люди формують модель суспільства майбутнього на основі моралі й етики, екологізації

життєдіяльності в життя в гармонії з Природою. Консолідація зусиль на вивченні досвіду організації та функціонування родових садіб та родових поселень дозволяє визначити наступні їх пріоритети (табл.).

Таблиця

Пріоритети жителів родових поселень

Категорія	Характеристика
Ціннісні орієнтації	1) Людина – лише частина Природи; 2) гармонійна взаємодія індивідів між собою і навколишнім простором: в межах родової садиби, родового поселення, країни, планети; 3) наслідування природним процесам в життєдіяльності, господарюванні, взаємодії в соціумі; 4) пріоритет сімейних цінностей, роду, народу тощо
Екологічні підходи в життєдіяльності та господарюванні	Використання природодоцільних технологій: органічне землеробство, пермакультурний дизайн, безвідходна життєдіяльність, використання джерел відновлюваної енергії тощо
Здоровий спосіб життя	Поширені фізичні і духовні оздоровчі практики
Багатодітність	В середньому в сім'ї 3 дитини, більшість молодих сімей схильні мати більше дітей
Харчові переваги, які забороняють вбивство	Серед харчових переваг поширені вегетаріанство, сиров'ядіння, тварин тримають не для забою
Заборона	Куріння, вживання алкогольних і наркотичних засобів, вбивство тварин, руйнування природи
Самозабезпеченість	Схильність формування механізмів отримання доходу в межах родової садиби чи родового поселення, орієнтація на самостійне продовольче забезпечення, організацію дозвілля, становлення освіти, охорони здоров'я, розвиток культури
Самоврядування	Управління територіальною громадою за допомогою громадської організації, практики публічного управління на засадах партисипації та інклюзивного підходу

Жителі родових поселень формують базис постіндустріального технологічного укладу, пропагують здоровий спосіб життя і високий рівень культури, сімейні цінності, самостійну організацію праці. Наразі більшість сімей (66 % від їх загальної кількості) отримують сімейні доходи за рахунок практики ремесел, промислів, організації фестивалів, семінарів, майстер-класів, виставок, ярмарок щодо пропагування здорового способу життя та організації поселень нового типу. Спектр зайнятості поселенців налічує понад 150 видів діяльності, в тому числі виробництво і переробка сільськогосподарської сировини і дикорослих рослин, виготовлення екологічних товарів, ювелірних виробів, продукції ремесел і промислів, ландшафтний і веб-дизайн, надання послуг за допомогою ІТ-технологій, переведення, копірайтіга тощо. Вони вважають за краще фрілансинг, власний або колективний бізнес.

Завдяки життю на землі відбувається зміна ціннісних пріоритетів на користь гуманності і природоцентризму (на протигагу технократичній ринковій системі: перевага унікальності над уніфікацією, сімейних цінностей над найманою працею, соціально-екологічного способу життя над технократичним, підходу розумної достатності над споживацьким підходом, соціальної єдності над міською відокремленістю, творчої реалізації себе в колективі над конкурентно-гендерним домінуванням, визначальний управлінський і особистісний вибір). Пріоритетом поселенців є духовний розвиток, самозабезпеченість, особистісний і сімейний розвиток у громаді, загальнолюдські цінності.

Ставка на зміну свідомості і навколишнього простору формує постіндустріальний соціум в Україні і в світі. Домінуючим в сучасному

суспільстві є прагнення до розвитку громадянських інститутів, формування єдиного світогляду екологічного спрямування, забезпечення розуміння і реалізації ідеї єдності і співпраці людини і Природи. Охорона, відновлення і примноження природно-ресурсного потенціалу територій є механізмом, що зумовлює розвиток суспільства. Одним з системних підходів до управління суспільством нового типу обирається «управління без єдиного центру», яке може бути реалізовано з використанням принципу системи блокчейн як мережевого ресурсу, а також соціальної інженерії, вічовий права шляхом створення і функціонування громадських організацій.

Висновки

1. Відповідно до холістичного підходу, який розглядає всі процеси у цілісності їх розвитку, взаємообумовленості та взаємозв'язку розвиток локальної соціально-економічної системи є самодостатнім та, водночас, складовою національної економіки та, в свою чергу, світової. При цьому, саме зміни «знизу» є найбільш ефективним механізмом реалізації ефективної стратегії розвитку соціуму.

2. Як міжгалузевий проєкт розвиток родових садіб та родових поселень базується на кооперативних засадах та за своєю природою є самомотивованою й саморозвиненою системою глобальних соціальних змін. Як інтеграційне утворення асоціації родових поселень ініціюють створення громадських організацій, які є центроутворюючими структурами на локальному рівні. Нова база для капіталізації ресурсів регіону діє через створення нових можливостей комплексної взаємодії людського та природного капіталу регіону, а створені на їх основі суб'єкти підприємницької діяльності виявляються у більш сприятливих умовах щодо реалізації власного потенціалу через впровадження природовідповідних підходів у соціальному менеджменті та господарюванні.

3. Якісно нова основа морально-етичних пріоритетів виводить цю категорію суб'єктів у окрему інституцію порівняно з іншими складовими соціального капіталу території, а інноваційно-інвестиційна активність дозволяє реалізовувати навіть високотехнологічні проєкти. Світоглядна переоцінка ціннісних пріоритетів створює реальний стратегічний виклик до розвитку локальної та національної економіки.

References

Berdyayev, N. A. (1995). *Tsarstvo duha i tsarstvo Kesarya* [The kingdom of the spirit and the kingdom of Caesar]. Moskva : Respublika [in Russian].

Bilan, Yu., Zos-Kior, M., Nitsenko, V., Sinelnikau V. & Ilin, V. (2017). Social Component In Sustainable Management Of Land Resources. *Journal of Security and Sustainability Issues.*, 7 (2), 107–120. doi: 10.9770/jssi.2017.7.2(9).

de Bont, C., Komakech, H. C. & Veldwisch, G. J. (2019). Neither modern nor traditional: Farmer-led irrigation development in Kilimanjaro Region, Tanzania. *World Development*, 116, 15–27

Dunaiev, I. V. (2014) Tsinnisni tsili modernizatsii rehionalnoi ekonomiky kriz pryizmu pryntsyphu «rozumnoi spetsializatsii» [Valuable modernization in the regional economy is based on the principle of "reasonable specialization"]. *Analitika i vlada*, 9, 260–265 [in Ukrainian].

Ermishina, A. V. & Klimenko, L. V. (Eds.). (2016). *Poisk posturbanisticheskikh modeley zhizneustroystva* [Search for post-urban living arrangements]. Rostov-na-Donu: Izdatelskiy Fond nauki i obrazovaniya [in Russian]

Farkov, A. G. (2012). *Agglomeratsionnyiy podhod: vozmozhnosti multiplikativnogo razvitiya agrarnyih regionov* [Agglomeration approach: opportunities for multiplicative development of agrarian regions]. Saarbruken, Germany: Lambert Academy Publishing [in Russian].

Fernández, A. (2011). *Methodology for the improvement of the Business Management System of the Tobacco Farming Cooperatives of the Pinar del Rio province, Cuba.* (Doctor's thesis). Universidad de Pinar del Río, Cuba.

Figurska, I. (2014). Sustainable entrepreneurship: localization, acquiring and use of knowledge sources in competitive organization. *Entrepreneurship and Sustainability*, 1 (4), 210–222. doi: 10.9770/jesi.2014.1.4(3).

Gurskienė, V., Urbaitienė, J., Malien, V. & Parsova, V. (2019, October, 10). Factors Affecting Urbanization in the Rural Areas. Raupelienė, A. (Ed.). *Proceedings of the 9th International Scientific Conference Rural Development 2019*. Retrieved from <https://ejournals.vdu.lt/index.php/rd/article/view/620/580>. doi: 10.15544/RD.2019.0.

Kazmir, P. H. & Kazmir, L. P. (2018). *Kontseptualnyi pidkhid do formuvannia natsionalnoi doktryny rozvytku silskykh terytorii* [Conceptual

approach to the formation of the national doctrine of rural development]. *Stanovlennia mekhanizmu publichnoho upravlinnia rozvytkom silskykh terytorii yak priorityet derzhavnoi polityky detsentralizatsii* : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (pp. 143–145). Zhitomir : ZhNAEU [in Ukrainian].

Kozlova, O. A., Gladkova, T. V., Makarova, M. N. & Tukhtarova, E. Kh. (2015). Methodological approach to measure the quality of life of the region's population. *R-Economy*, 2, 115–125. doi: 10.15826/recon.2015.2.011.

Marivoet, W., Ulimwengu, J. & Sedano, F. (2019) Spatial typology for targeted food and nutrition security interventions. *World Development*, 120, 62–75.

Matei, A. & Savulescu, C. (2012) Towards Sustainable Economy Through Information and Communication technologies Development: Case Of the EU. *Journal of Security and Sustainability Issues*, 2 (2), 5–17. doi: 10.9770/jssi.2012.2.2(1).

Prysiashniuk, O., Buluy, O. & Plotnikova, M. (2018) Cluster approach in administration of rural areas. *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*, 40 (2), 118–127. doi: 10.15544/mts.2018.23.

Prezydent Ukrainy (2015). *Stratehiiia staloho rozvytku "Ukraina – 2020"* [Sustainable Development Strategy "Ukraine 2020"] : ukaz. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].

Ramanauskas, J. (2007). *Kooperacijos pagrindai* [Basics of cooperation]. Kaunas: Spalvų kraitė [in Lithuanian].

Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice*. (2 th ed.). Harvard : Belknap Press.

Sandal, J.-U., Yakobchuk, V., Lytvynchuk, I. & Plotnikova, M. (2019). Institutions for Forming Social Capital In Territorial Communities. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41 (1), 67–76. doi: 10.15544/mts.2019.07.

Sridhar, K.S. (2007). Density Gradients and their Determinants. Evidence from India. *Regional Science and Urban Economics*, 37 (3), 314–344.

Stanilov, K. & Hirt, S. (2009). Twenty Years of Transition. The Evolution of Urban Planning in Eastern Europe and the Former Soviet Union. 1989–2009. Nairobi: UN Habitat.

Williams, A. S. & Jobes, P. C. (1990) Economic and Quality-of-Life Considerations in Urban-Rural Migration. *Journal of Rural Studies*, 6. (2), 187–194.